

TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV BOSHQARUV

Jurayev Zaripjan Yuldashevich

O'zbekiston Sanoat Qurilish aksiyadorlik tijorat banki

Davlat dasturlari va loyihalari bilan ishlash departamenti

katta menedjer

Annotatsiya: bank tizimidagi korporativ boshqaruv tizimi bugungi kunda muhim ahamiyatga ega. Korporativ boshqaruv orqali moliyaviy shaffoflik, javobgarlik va yuqori darajadagi risklarni boshqarish amalga oshiriladi. Ushbu maqolada tijorat banklarida korporativ boshqaruv samaradorligini baholash, ularning barqarorlikka ta'sirini o'rganish va amaldagi boshqaruv tizimlarini tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, korporativ boshqaruv, rahbar, bank barqarorligi, bank aktivlari.

Аннотация: система корпоративного управления в банковской системе сегодня важна. Корпоративное управление обеспечивает финансовую прозрачность, подотчетность и высокий уровень управления рисками. Целью данной статьи является оценка эффективности корпоративного управления в коммерческих банках, изучение его влияния на стабильность и анализ существующих режимов управления.

Ключевые слова: коммерческие банки, корпоративное управление, менеджер, устойчивость банка, активы банка.

CORPORATE MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS

Jurayev Zaripjan Yuldashevich

Joint-stock commercial bank of Uzbekistan Sanoat Kurilish

Department of State Programs and Projects

senior manager

Abstract. The corporate governance system in the banking system is important today. Corporate governance ensures financial transparency, accountability and high level of risk management. This article aims to assess the effectiveness of corporate governance in commercial banks, to study their impact on stability and to analyze the current governance regimes.

Key words: commercial banks, corporate management, manager, bank stability, bank assets

Kirish. Bugungi global moliyaviy tizimda tijorat banklarining korporativ boshqaruviga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu tizimning asosiy vazifalaridan biri bank operatsiyalarini shaffoflik, javobgarlik va samaradorlik tamoyillariga muvofiq boshqarish orqali bank barqarorligini va xalq ishonchini mustahkamlashdir. Korporativ boshqaruv tamoyillari bank faoliyatining ochiqligini ta'minlab, mijozlar va aksiyadorlar uchun katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, banklarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini hisobga olsak, korporativ boshqaruv tizimini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda moliyaviy inqirozlar ko'plab tijorat banklarining faoliyatida korporativ boshqaruv tizimlaridagi kamchiliklarni yaqqol namoyon qildi. Banklarda manfaatlar to'qnashuvi, shaffoflikning yetishmasligi va javobgarlik darajasining pastligi kabi muammolar moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xatarlarni boshqarish tizimining yetarlicha samarador bo'lmaganligi ham inqiroz davrida banklarning inqirozga qarshi chidamliligini zaiflashtirdi. Shu sababli, banklarda korporativ boshqaruvning qay darajada samarali ekanligi va uning barqarorlikka ta'sirini baholash muhim masala bo'lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — tijorat banklarida qo'llanilayotgan korporativ boshqaruv tizimlarining o'ziga xos jihatlarini o'rganish, ularning amaliy samaradorligini baholash va bank barqarorligiga ta'sirini tahlil qilishdan iborat. Ushbu tadqiqot natijalari bank rahbarlari, investorlari va davlat nazorat organlari uchun muhim bo'lib, ular orqali tijorat banklarida boshqaruv tizimlarini takomillashtirish uchun yangi yo'nalishlar taklif etilishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot tijorat banklarida korporativ boshqaruvning amaliy jihatlarini tahlil qilish uchun empirik va sifatli tadqiqot usullarini birlashtirgan kompleks metodologiyaga asoslangan. Tadqiqot dizaynida korporativ boshqaruv tizimlari va bank samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga e'tibor qaratildi. Bu bog'liqlikni aniqlash uchun banklarning hisobotlari va moliyaviy ko'rsatkichlari o'rganilib, turli statistik usullar qo'llanildi.

Tadqiqotda ishlatilgan ma'lumotlar bir nechta manbalardan yig'ildi. Asosiy ma'lumotlar banklarning yillik hisobotlari, boshqaruv kengashining qarorlari, bank rahbarlari va xodimlari bilan o'tkazilgan so'rovnomalar hamda davlat moliyaviy nazorati tashkilotlari tomonidan berilgan hisobotlardan olinadi. So'rovnomalar yordamida bank rahbarlarining korporativ boshqaruvga bo'lgan yondashuvi va o'zlarining boshqaruv strategiyalari haqidagi fikrlari aniqlangan.

Tadqiqot davomida yig'ilgan ma'lumotlar qator statistik va matematik tahlil usullari yordamida o'rganildi:

Deskriptiv Tahlil: Bu usul yordamida banklarning umumiy boshqaruv ko'rsatkichlari va ularning barqarorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilindi.

Regressiya Tahlili: Ushbu tahlil banklar faoliyatida korporativ boshqaruv va samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun qo'llanildi. Bu yerda boshqaruv kengashining mustaqilligi, shaffoflik darajasi va risklarni boshqarishning samaradorligi o'zgaruvchilar sifatida olinib, ularning bank natijalariga ta'siri o'rganildi.

Korelatsiya Tahlili: Korelatsion tahlil yordamida banklarda korporativ boshqaruv amaliyotlari va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik o'lchandi. Bu bog'liqlik orqali turli boshqaruv ko'rsatkichlari bankning moliyaviy natijalariga qanday ta'sir qilishi o'rganildi. Ma'lumotlar asosan bank rahbarlari bilan o'tkazilgan so'rovnomalar orqali yig'ilgani bois, ular sub'ektiv bo'lishi ehtimoli ham mavjud.

Natija. Tadqiqot natijalariga ko'ra, korporativ boshqaruv tizimining ayrim komponentlari bank samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, boshqaruv kengashining mustaqilligi va faoliyati yuqori darajada bo'lgan banklar o'zlarining moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshiroq saqlab kelishgan. Mustaqil a'zolar sonining ko'pligi banklarda strategik qarorlar qabul qilishda yordam bergan bo'lsa, rahbarlikning shaffofligi bankning tashqi obro'sini oshirishga xizmat qilgan.

Risklarni boshqarish tizimi samaradorligini tahlil qilish orqali banklar barqarorligini oshirishdagi muhim omillar aniqlandi. Ma'lumotlarga ko'ra, risklarni boshqarish tizimi yaxshi rivojlangan banklarda moliyaviy inqirozlarga qarshi chidamlilik kuchli ekanligi

kuzatildi. Regressiya tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, xatarlarni boshqarishning yaxshi tashkil etilishi bankning umumiy faoliyat natijalarini ijobiy tomonga o'zgartirgan.

Banklarda hisobotlik va shaffoflik darajasining yuqori bo'lishi mijozlar va aksiyadorlar tomonidan bankka nisbatan ishonchni oshirgan. Korelatsiya tahlili natijalari shuni ko'rsatadiki, shaffoflikning yuqori darajasi bankning yillik foydalilik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa, o'z navbatida, aksiyadorlarning bankka bo'lgan qiziqishini va investitsiyalarni ko'paytirishga xizmat qilgan

Tadqiqot natijalari boshqaruv kengashi faoliyati va bank samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqladi. Ko'pchilik tijorat banklarida boshqaruv kengashi qanchalik faol va mustaqil bo'lsa, ular o'z strategik maqsadlariga samarali erishgan. Tadqiqot davomida aniqlangan natijalarga ko'ra, boshqaruv kengashining faoliyati kuchli bo'lgan banklarda kredit portfeli sifatining yuqori darajada saqlanishi, investitsion qarorlarning oqilona qabul qilinishi va risklarni boshqarishning samarali amalga oshirilishi qayd etildi.

Regressiya va korelatsiya tahlili natijalari korporativ boshqaruvning turli ko'rsatkichlari bilan bank barqarorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqladi:

Boshqaruv kengashi faoliyatining yuqori darajasi va shaffoflik darajasi bank barqarorligi ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Risklarni boshqarish tizimining samaradorligi va moliyaviy hisobotlarning ochiqligi bankning yillik moliyaviy natijalarini ijobiy tomonga o'zgartirdi.

Korelatsion tahlilda shaffoflik darajasi va bank foydalilik ko'rsatkichlari o'rtasida o'rtacha ijobiy bog'liqlik aniqlangan, bu esa shaffoflikning bank faoliyatiga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruv amaliyotlari samaradorligini oshiradigan eng asosiy omillardan biri boshqaruv kengashining mustaqilligi va faoliyati hisoblanadi. Bankning rahbarlik tuzilmasida mustaqil a'zolarining bo'lishi moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayonini ochiq va adolatli qiladi. Ushbu natija oldingi tadqiqotlarda qayd etilgan xulosalarga hamohang bo'lib, mustaqil boshqaruvning uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka ta'siri borligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot risklarni boshqarish tizimi korporativ boshqaruvning ajralmas qismi ekanligini va u samarali tashkil etilgan holda bankning barqarorligi va foydalilik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Risklarni boshqarish tizimi samarador bo'lgan banklarda xatarlarni boshqarish jarayonida yuqori darajadagi shaffoflik va hisobotlik ta'minlanishi, ularga qarshi tegishli choralar ko'rilishi kuzatilgan. Bu natijalar ko'rsatadiki, yaxshi rivojlangan risklarni boshqarish tizimi banklar barqarorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Bankda shaffoflik va hisobotlik darajasining yuqori bo'lishi aksiyadorlar va mijozlar tomonidan katta ishonch uyg'otdi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, shaffoflik darajasi yuqori bo'lgan banklar investorlarga jozibadorlikni saqlab qolishadi va ularga yangi moliyaviy resurslarni jalb qilish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, bankning uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot natijalari banklar boshqaruv kengashlariga va moliyaviy nazorat organlariga korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha muhim tavsiyalar taqdim etadi. Banklarda shaffoflik, risklarni boshqarish va mustaqil boshqaruv kengashi a'zolarining faoliyati samaradorligini oshirish bankning umumiy barqarorligini kuchaytiradi. Bu esa, nafaqat banklar, balki umumiy iqtisodiy tizim uchun ham muhim hisoblanadi.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida kichik namuna hajmi va ma'lumotlarning sub'ektivligini qayd etish mumkin. Kengroq miqyosdagi tadqiqotlar uchun banklarning ko'proq ma'lumotlar bazasi va turli mamlakatlar banklarining korporativ boshqaruv amaliyotlarini tahlil qilish foydali bo'ladi.

Xulosa. Boshqaruv kengashining mustaqilligi — Bankda strategik qarorlar qabul qilish jarayonida mustaqil boshqaruv a'zolarining mavjudligi samaradorlik va moliyaviy barqarorlikni oshiradi. Bu boshqaruv kengashiga turli manfaatlar to'qnashuvini oldini olish va ochiq qaror qabul qilishda yordam beradi. Risklarni samarali boshqarish tizimiga ega banklarda moliyaviy natijalar yaxshilanib, inqirozli vaziyatlarda barqarorlik darajasi yuqoriligini ko'rsatdi. Bu esa risklarni boshqarishning bank faoliyatidagi o'rnini tasdiqlaydi. Shaffoflik darajasining yuqoriligi aksiyadorlar va mijozlar ishonchini oshiradi

hamda yangi investitsiyalarni jalb qilish imkonini yaratadi. Bu jihat uzoq muddatli rivojlanishga xizmat qiladi va banklar uchun raqobatbardoshlikni oshiradi. Korporativ boshqaruvning samarador tashkil etilishi banklar uchun moliyaviy jihatdan ham, boshqaruv jihatidan ham katta foyda keltiradi. Bu, nafaqat bank faoliyatiga, balki umumiy moliyaviy tizim barqarorligiga ham ijobiy ta'sir qiladi.

Amaliy Tavsiyalar

1. Banklarda korporativ boshqaruv amaliyotlarini mustahkamlash uchun mustaqil boshqaruv a'zolarini jalb qilish tavsiya etiladi.
2. Risklarni boshqarish tizimini rivojlantirish uchun zamonaviy tahlil vositalaridan foydalanish va tizimni muntazam yangilab turish zarur.
3. Bank hisobotlari va moliyaviy natijalar bo'yicha ochiq ma'lumot taqdim etish orqali shaffoflikni oshirish mumkin.
4. Korporativ boshqaruvga raqamli texnologiyalarni joriy qilish orqali boshqaruv jarayonlarining samaradorligini oshirishga erishish mumkin.

Adabiyotlar ro'yhati.

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bank " Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni tasdiqlash to'g'risida nizomni tasdiqlash to'g'risida" qarori 3254, 2020
2. Karaliyev T.M. , Sattarov O.B., Sayfiddinov I.F. Tijorat banklari faoliyati tahlili. O'quv qo'llanma. 2013
3. Karimov B. M. Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning iqtisodiy samaradorligini baholash . Научный импульс №21, 2024
4. Beknazarova B.B. Tijorat banklari tizimini takomillashtirish va banklarda korporativ boshqaruvning asosiy omillari. Экономика и социум. № 10(113), 2023